

УДК 338.2

DOI: 10.31359/2312-3427-2021-1-35

Н.М. Грущинська, д-р екон. наук, доцент
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Навчально-наукового інституту неперервної освіти
Національного авіаційного університету

НАЦІОНАЛЬНИЙ БРЕНДИНГ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглядається національний брендинг в контексті забезпечення міжнародної спеціалізації національної економіки, проаналізовані питання глобалізації та її впливу на конкурентоспроможність національної економіки. Визначені галузі конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку та можливості подальшого розвитку.

Ключові слова: національний брендинг, конкурентоспроможність, національна економіка, міжнародна спеціалізація.

Постановка проблеми. Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості для розширення масштабів обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями і капіталом, взаємодії в гуманітарній сфері та духовного збагачення особистості. Водночас для значної частини країн світу глобалізація несе істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на «цивілізаційний центр» та «периферійну зону», поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному і науково-технічному розвитку.

Вивчаючи процеси, які відбуваються в умовах глобалізації, слід враховувати зміни і самої глобалізації, її трансформацію, до каталізаторів якої можна зарахувати, в першу чергу, технологічні зміни в суспільстві, що ведуть за собою зміни в економічній, політичній, соціальній, культурній сферах життя. Аналіз цих напрямів можна вважати ефективним та результативним при визначенні методології дослідження.

Якщо ХХ ст. було епохою галузей, котрі базувалися на використанні природних ресурсів та ефективних технологій, то у ХХІ пануватимуть «штучні інтелектуальні галузі», економіка інтелектуальних активів, головними чинниками розвитку яких є не виробництво та впровадження, а наявність ідеї, проекту, програми. Для України необхідне не тільки

утвердження галузей глобальної економіки як домінуючих сегментів національного розвитку, а й визначення оптимальної довгострокової стратегії економічного розвитку держави. Глобалізаційні процеси характеризуються широким діапазоном безпосереднього впливу на економіку та її результативність. Також масштабні суспільні трансформації пов'язані з глобальною конкуренцією і конкурентоспроможністю.

Технологічний розвиток економіки передбачає розвиток економіки шляхом прогресивних зрушень, залучення інвестицій, послідовного зростання науково-технологічного сектору, економіки знань. Відставання розроблення теорії технологічних укладів, невикористання її в процесі державного прогнозування та управління призводять до викривлень у розвитку країни. Технологічні уклади є провідником сучасних процесів постіндустріального суспільства.

Основною проблемою конструювання засад нового економічного укладу в сучасних умовах стає фактор адаптації його внутрішніх особливостей до національного характеру індустріальної економіки. Новітні галузі є специфічними за своїми ознаками елементами національної економіки, бо вони безпосередньо підпорядковуються законам глобальних економічних потоків[1]. Проблеми і перспективи їх функціонування — це складноструктурний комплекс глобальної й національної економіки. Основним проблемним вузлом постіндустріального дизайну, що був концептуально визначений останнім часом, стала необхідність розроблення моделі розбудови постіндустріальної гуманітарної економіки в окремій країні.

Загалом на фоні стрімкого зростання значущості інформаційної складової зменшується вагомість індустріальних форм організації економіки. Новітні технології дають унікальну можливість країнам з обмеженими ресурсами «перестрибнути» цілі цикли промислового розвитку, які ще кілька років тому треба було пройти, щоб досягти сьогоденішнього рівня економічного розвитку західного суспільства.

Формування постіндустріального суспільства передбачає нову історичну фазу розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання. Ознаками, що вирізняють інформаційне товариство, є: збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій, продуктів та послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг.

У сучасному суспільстві інформація перетворюється на найбільш важливу цінність, а індустрія отримання, оброблення і трансляції інформації — провідну галузь діяльності, в яку з кожним роком вкладають все більш значні капітали. Як вважають провідні вчені, інформація стає важливим стратегічним ресурсом, відсутність якого призводить до суттєвих втрат в економіці. Інформатизація суспільства є одним з вирішальних чинників модернізації економіки на ринкових засадах і запорукою інтеграції України у світове співтовариство. Сучасні маркетингові технології європейські держави активно використовують для поліпшення свого іміджу з метою залучення інвесторів, туристів, потенційних іноземних споживачів товарів, що експортуються, розвитку почуття національної ідентичності місцевого населення. Саме використання сучасних маркетингових технологій дозволяє іміджу вкоренитися в масовій свідомості як усередині країни, так і за її межами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше спроби вимірювання інформації здійснювались на початку XIX ст. Однак початок сучасної теорії інформації було покладено американським кібернетиком К. Шенноном у 1948 р., який визначив інформацію не як суспільний феномен, а в технічному аспекті. Після досліджень характеристик і варіантів вимірювання інформації починають виходити філософські наукові праці, присвячені якісній природі інформації. Так, на думку А. Урсула, інформація — це частина такого атрибута матеріалізму, як відбиття, що виражає розмаїтість і може об'єктивуватися, передаватися і брати участь в усіх формах руху в природі й суспільстві [2]. В 70-ті роки XX ст., як зазначав Богатуров А., погляди на інформацію були такими: «...інформація — це одночасно і змістовний зв'язок, і функціональна структура, причому ці її аспекти, співвідносячись зі стійкістю і мінливістю, тотожністю й розходженням, не можуть бути зведеними ні до тотожності, ні до розходження»[3].

У 80-ті роки кількість публікацій філософського характеру з питань інформації помітно скоротилася, що можна пояснити помилковими уявленнями про розробленість основних теоретичних положень проблеми. Одночасно з припиненням теоретичних досліджень філософів інформація почала відігравати все більш помітну роль у соціально-економічному розвитку й привертати до себе увагу економістів.

Сучасне авіабудування – це одна із найбільш науко- та капіталомістких галузей машинобудування, де усі досягнення науки і техніки мають широке застосування. Темпи розвитку і якісні зміни в авіаційній промисловості в останній третині XX ст. можна порівняти за

своїми масштабами з тим, що було досягнуто за всю її попередню історію цивілізаційного розвитку . В цей період галузь почала активно функціонувати та зазнала глибокої трансформації, відбулися зміни в перевезенні вантажів і пасажирів. В останнє десятиліття авіабудування, розвивалося в Україні недостатньо ефективно, в зв'язку з чим, багато в чому втрачені позиції на світовому ринку. Науковці в сфері авіабудування аналізують практику провідних компаній на ринку, серед них можна відмітити роботи таких авторів, як Ареф'єва О., Бернар П., Геєць В., Капаруліна І. та ін.

Актуальні питання національного брендингу та міжнародного маркетингу територій у своїх працях досліджують К. Асплунд, С. Анхольт, І. Бураківський, Т. Завгородня, Дж. Йохансен, М. Кавартзис, Н. Канєва, Ф. Котлер, Ж. Крістенсен, Дж. Лайфельд, М. Майланен, В. Мірошніченко, А. Панкрухін, К. Райерсон, Д. Райесто, А. Старостіна, Г. Сзонді, Д. Траут, Д. Хайде, М. Хан, Г. Ханкінсон, Т. Циганкова, Р. Шулер, Л. Шульгіна та ін.

Теоретичною та методологічною основою для написання статті є фундаментальні дослідження, наукові роботи провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, політологів, істориків. У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: метод теоретичного узагальнення – для уточнення понятійного апарату, гео економічних трансформацій суспільства; логіки, аналізу і синтезу – для вивчення питань взаємозв'язку науково-технічного прогресу, мережевої економіки та формування сучасних гео економічних пріоритетів країни.

Дослідженнями відомих авторів підтверджується актуальність поставленої проблеми. У цьому контексті актуальним залишається аналіз впливу мережевої економіки на формування гео економічних процесів в країні та її іміджу. національного бренду.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати особливості формування національного брендингу в забезпеченні міжнародної спеціалізації національної економіки в сучасних гео економічних процесах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи значний понятійно-категоріальний апарат розуміння національного брендингу, можна окреслити, що національний брендинг є стратегічною самопрезентацією країни, інструментом, що змінює поведінку, відношення щодо нації в позитивному ключі. Національний брендинг визначається міжнародною спеціалізацією країни, рівнем конкурентоспроможності, станом технологічного і інноваційного розвитку.

Високу конкурентоспроможність та економічне зростання обумовлюють чинники, які стимулюють поширення нових технологій,

особливого значення набуває поєднання науки і техніки, розвиток людського потенціалу, інакше кажучи, всі ознаки постіндустріальної цивілізації.

В сучасному світі важливий резерв економічної стабілізації пов'язаний із цілеспрямованою технологічною політикою уряду, тобто з екзогенними щодо економіки суб'єктивними чинниками. При цьому екзогенність полягає в тому, що механізми спеціалізації виробництва формуються не тільки відповідно до розподілу виробничих циклів згідно з факторним розміщенням (наприклад, таким, який описується теорією Хекшера — Оліна), але і як наслідок суб'єктивно скерованого процесу розміщення на власній території високотехнологічних виробництв, інформаційно-, інтелектомістких технологій. Очевидно, що найкращі можливості концентрації технологій мають індустріально розвинуті країни, які здійснюють дедалі більш широку експансію високотехнологічних товарів на ринки інших країн, зокрема держав у регіоні Центрально-Східної Європи.

Якість інституцій, інноваційність, розвинута інфраструктура, високі макроекономічні показники, висококваліфікована робоча сила, потужний науковий потенціал, ефективна ринкова економіка, технологічна готовність, якісне ведення бізнесу — ці та багато інших чинників визначають сьогодні успіх, вони є передумовою конкурентоспроможності національної економіки.

Ефективність використання економічного потенціалу в країні залежить від господарського механізму. Його недосконалість може призвести до нераціонального, малоефективного, а то й витратного використання складових економічного потенціалу.

Роль кожної держави в сучасному світі визначається насамперед економічною могутністю, яка є наслідком реалізації економічного потенціалу. Враховуючи специфіку головних елементів конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку, які обумовлюються перш за все інноваційними здобутками, науково-технічним прогресом, слід зазначити, що використання природних людських ресурсів визначається вичерпувальним характером і не відповідає загально-домінуючим умовам повноцінного існування економіки країни у світогосподарських процесах. Політика такого спрямування віддаляє національну економіку від групи розвинутих країн, що встановлюють правила на світовому ринку, і наближує до групи країн, потенціал яких використовують. В цьому аспекті конкурентоспроможність національної економіки — це вирішальний критерій її розвитку. Його слід

враховувати при вирішенні проблем лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків і рівня відкритості економіки.

Першочергове завдання, яке повинна виконати держава щодо своїх товаровиробників і споживачів, — якнайшвидше створити передумови для формування конкурентного середовища. Без справжньої конкуренції на внутрішньому ринку не можна забезпечити ефективного виходу на міжнародну арену.

Попри високий рівень відкритості національної економіки, внесок України в загальний обсяг світового експорту товарів і послуг досить незначний. Це суттєво звужує перспективи формування конкурентоспроможності економіки, оскільки саме платоспроможність та потужність внутрішнього ринку визначають стабільність та динамічність соціально-економічного розвитку країни. Маючи вигідні первинні конкурентні переваги, а саме: високий рівень кваліфікації працівників, базу високотехнологічних виробництв, власну сировинну базу для більшості промислових виробництв, вигідне географічне розташування, забезпеченість власною електроенергією, потенційно потужний внутрішній ринок та широку диверсифікацію виробництва, Україна має високі шанси посісти вагоме місце у міжнародному поділі праці.

Структурний трансформаційний процес в економіці України набуває нових якісних ознак і стає невід'ємною частиною світового цивілізаційного прогресу. Досвід розвинутих країн показав, що високий рівень споживання на індустріальній основі досягається непомірно дорогою ціною: розтратою земельних ресурсів; нераціональним використанням людського потенціалу; порушенням рівноваги між діяльністю людини та природним середовищем. За цих умов структурна перебудова покликана сприяти створенню засад нової постіндустріальної цивілізації, найсуттєвішими ознаками якої є: 1) перехід до нового технологічного способу виробництва і нового типу економічного зростання; 2) гуманізація і соціалізація економіки; 3) наявність різних форм власності та економічних укладів, еволюція економічних відносин та інститутів; 4) посилення інтеграційних процесів [7, с. 49].

Світовий досвід показує, що жодна країна, навіть найрозвинутіша, не може ставити за мету досягнення ефективної конкуренції за всім асортиментом виробленої нею продукції. Пріоритет надається лише тим секторам економіки, які мають умови для здобуття конкурентних переваг на світовому ринку. Відповідно до цього повинні розподілятися ресурсні можливості держави та окремих галузей. При цьому маєтися на увазі не тільки підвищення ефективності господарського використання ресурсів,

що само по собі дуже важливо, а й забезпечення становлення ефективної структури промислового виробництва.

Аналіз галузевої структури економіки дає змогу визначити превалюючий тип розвитку (промисловий, аграрно-промисловий, аграрний), а також виявити основні чинники економічного зростання, екстенсивний чи інтенсивний розвиток. Визначаючи галузеві пріоритети, треба віддавати перевагу розвитку галузей, що мають швидкий оборот капіталу. Це легка та харчова промисловість, а також галузі, що забезпечують їх сировиною. Інша група галузей, що потребує пріоритетного розвитку, — це наукоємні галузі промисловості: машинобудування, хімічна, приладобудування.

Структура економіки не є стабільною, вона постійно змінюється під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. У такий спосіб відбуваються структурні зрушення, які супроводжуються прогресивними чи депресивними змінами в економіці. Об'єктивною основою цих зрушень є невідповідність можливостей економіки її загальним потребам.

Під впливом негативних структурних зрушень, коли занепадають провідні, базові галузі економіки, виникає тривала структурна криза, яка супроводжується макроекономічними диспропорціями. Структурна криза настає, коли можливості пропозиції не задовольняють зростаючого сукупного попиту. Особливо це стосується обмеженості сировинно-енергетичних ресурсів, необхідних для виробництва певних товарів. Наприклад, енергетична криза вражає насамперед енергомісткі галузі, а через них — і всю економіку.

Для ліквідації структурних диспропорцій потрібен тривалий час. Їх подолання може здійснюватись як через перерозподіл основних економічних ресурсів між окремими галузями, так і через розвиток ринкового механізму господарювання. Цей процес структурної перебудови потребує створення сприятливих інвестиційних умов, стимулювання науково-технічного прогресу, особливо переходу до високих ресурсозберігаючих технологій, поширення комп'ютеризації, створення прогресивної виробничої інфраструктури.

Конкурентоспроможність української економіки, попри певні позитивні кількісні зрушення, перебуває на низькому рівні, що зумовлено, насамперед, погіршенням якісних характеристик розвитку. Так, є незначною і зменшується частка України на найбільш динамічних і високотехнологічних ринках, зокрема на ринках інформаційних технологій та комп'ютерної техніки, електроніки. Такою, що не відповідає наявному потенціалу, залишається структура експорту послуг, яка має фактично

монокультурний характер з домінуванням транспортування та мінімальним залученням до міжнародного торговельного обміну науково-технічної, інжинірингової, управлінсько-інформаційної сфер.

Конкурентна модель розвитку української економіки має ґрунтуватися на методологічному принципі збалансованого розвитку корпоративного рівня управління експортною діяльністю та макrorівня її регулювання у глобальному середовищі, що зумовлює її елементну структуру: форми експортування, неактивну поведінку, компоненти міжнародного маркетингу, галузеві, міжгалузеві та регіональні пріоритети економічної політики; методи, форми та інструменти підтримки стимулювання вітчизняних виробників. Макrorівневі напрями розвитку національної економіки мають передбачати товарну та географічну диверсифікацію із забезпеченням усталеності та ефективності як на традиційних, так і на нових для України ринках експортування, мікрорівневі — вертикальну інтеграцію підприємств, використання креативних підходів до міжнародного стратегічного менеджменту та формування ефективної системи маркетингової діяльності фірм на зарубіжних ринках, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українського експорту.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку України насамперед характеризується вкрай незначним впливом інноваційних факторів на економічне зростання, існуванням багатьох бар'єрів щодо підвищення рівня інновацій вітчизняної економіки та збільшення їх ефективності. Різке зниження сприятливості вітчизняної промисловості до інновацій обумовлене довгостроковим негативним впливом загальноекономічних проблем, домінуванням у ній низькотехнологічних сировинних виробництв.

Розвиток світових процесів глобалізації не дає можливості Україні повільно крокувати або проводити політику лише використання наявних факторів виробництва, світогосподарська ситуація вимагає приєднання країни до нових процесів як рівноправного партнера з використанням наявних ресурсів на інноваційній основі. Національний бізнес має знайти баланс між отриманням прибутку, збереженням довкілля та соціальною справедливістю.

Модель спеціалізації економіки України має ґрунтуватися на моделі інноваційного розвитку, впливі факторів ендogenous зростання, використанні наявних факторів виробництва та бути направленою на модернізацію національної економіки. З огляду на це, модель ендogenous

зростання є актуальною для економіки України, а закритість може призвести лише до погіршення ситуації.

У зв'язку із зазначеними процесами, що відбуваються в економіці України, модель спеціалізації країни повинна внести корективи в систему оподаткування та інституційні процеси, які б обумовили контроль за виконанням нормативно-правової бази.

Відповідно, пріоритетним стратегічним завданням держави мають стати стимулювання та підтримка інноваційного процесу, розвиток високих, а також орієнтованих на споживача технологій. Фундаментальним питанням для України є зменшення індустріального навантаження на природу, прискорене впровадження ресурсо-, особливо енергозберігаючих, технологій.

Зміни в українській економіці мають вирішити два фундаментальні завдання: здійснити постіндустріальний структурно-технологічний ривок та значно підвищити ефективність економіки. В умовах сучасної України це обумовлює на найближчу перспективу необхідність існування двосекторної економіки: сектору стратегічних виробництв з переважаючим впливом та роллю держави і сектору вільного ринку, свободи конкуренції й підприємницької ініціативи.

Перше завдання вимагає активного державного сприяння великим високотехнологічним підприємствам, його реалізація повинна стати одним із найбільших державних пріоритетів. Відповідно, Україні необхідна потужна державна інвестиційна політика. В її основі має бути поєднання виробництва та фінансів, однонаправленість промислової та грошово-фінансової політики держави. Цілями цієї політики повинні стати мобілізація внутрішніх ресурсів й залучення зовнішніх інвестицій з подальшим їх спрямуванням на реструктуризацію і технологічне оновлення промисловості, інноваційне інвестування, розвиток сучасної постіндустріальної інфраструктури.

Водночас в умовах обмежених можливостей державних ресурсів та важелів, паралельно до їх застосування, інвестиційна політика повинна бути спрямована на залучення приватних внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Для цього слід змінити економічне середовище в країні, розвивати відповідну інфраструктуру та створити сприятливі умови для потенційних інвесторів в українську економіку. Мобілізації приватних фінансових ресурсів та їх концентрації саме на структурно-технологічному прориві та інноваційному інвестуванні сприятимуть створення великих фінансово-промислових груп та налагодження їх зв'язків з масивом малих та середніх підприємств.

Вирішення другого фундаментального завдання — значного підвищення ефективності економіки — вимагає надати свободу й простір для підприємств, здійснити демонополізацію економіки та встановити жорсткий контроль за природними монополіями.

Рівноправність у світовому поділі праці та світовій торгівлі визначається насамперед доступом України до світових ринків збуту промислової й, особливо, високотехнологічної продукції. Фундаментальне значення має геоекономічний підхід до розвитку економіки — стратегія входження України до світових виробничих центрів. У цій сфері також визначальною є роль держави, а реалізація цієї стратегії — одним із найважливіших завдань державної зовнішньої політики.

Україна також має прагнути ефективного співробітництва з іноземними корпораціями та капіталом у галузі розроблення та практичного застосування високих технологій. Одним із головних пріоритетів держави в її міжнародній діяльності має бути максимальне сприяння інноваційному розвитку України, а головним критерієм доцільності іноземних інвестицій — модернізація технологій та впровадження ефективного менеджменту на українських підприємствах.

Взаємодія всіх галузей економіки України зумовлена кардинальною зміною структурної та інвестиційної політики за галузями, що передбачає: орієнтацію виробничих капітальних вкладень на реконструкцію і технічне переоснащення підприємств, концентрацію капітальних вкладень на основних напрямках, здатних швидко забезпечити економічний ефект, визначення пропорцій у використанні капітальних вкладень з тим, щоб забезпечити соціальну орієнтацію економіки, пропорційний і збалансований розвиток різних галузей.

Експортоорієнтована модель економічного розвитку пояснює його динамізацію позитивним ефектом від експортної експансії, яка стимулює економічне зростання країни через сприяння ефективному перерозподілу ресурсів, інтенсивній конкуренції, послабленню валютних обмежень, використанню переваг від ефекту економії на масштабах, акумуляції валютних надходжень, підвищенню продуктивності факторів виробництва, збільшенню високотехнологічного імпорту, розширенню власної технологічної бази, поліпшенню міжнародної валютної ліквідності та високого конкурентного статусу країни. Зростання ролі зовнішніх чинників у розвитку національних економік, висока експортна залежність та особливості внутрішнього ринку України обґрунтовують доцільність реалізації нею експортоорієнтованої моделі та безальтернативність забезпечення її ефективності для досягнення економічної безпеки,

підвищення добробуту населення, еквівалентної участі країни в міжнародному поділі праці. Критеріями ефективності є торговельна відкритість країни; макроекономічна стабільність; наближення товарної структури експорту до світової, зокрема, нарощування високотехнологічного експорту; географічна диверсифікація зовнішньоторговельних потоків; дієвий механізм державного сприяння експорту.

На сучасному етапі експортоорієнтована модель розвитку України лише частково відповідає критеріям ефективності, що проявляється у стабілізації макроекономічного середовища; суперечливій торговельній відкритості, яка характеризується, з одного боку, високими частками експортної та імпоротної квот, досить низьким середнім імпортним тарифом, відсутністю державної монополії на зовнішню торгівлю, ринковим обмінним курсом, а з іншого — помітними кількісними обмеженнями та технічними бар'єрами, суттєвою корупцією на митницях, високим ступенем регіоналізації імпорту, викликаним значною залежністю від російських енергоносіїв; неефективній товарній структурі експорту, якій притаманні незначні структурні зміни, превалювання первинної продукції, низька частка високотехнологічних товарів (4,3%), значне відхилення від світової структури.

Сучасний період розвитку економіки розвинутих країн характеризується підвищенням ролі зовнішньоекономічного чинника і перетворенням експортної складової на органічний компонент системи національного відтворення і господарства загалом. За таких умов у складі довгострокових напрямів економічної політики України найважливішого значення набуває необхідність розроблення моделі спеціалізації країни експортного спрямування.

За сучасних умов рівень прогресивності економіки визначається характером інноваційно-інвестиційної діяльності та ступенем її активності. Третій технологічний уклад в економіці України визначають технології будівельної промисловості, чорної металургії, суднобудування, обробки металу, легкої, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості. Як зазначалося в попередніх розділах, у прогресивних розвинутих економіках розвиваються біотехнології, технології аерокосмічної, фармацевтичної, комп'ютерної, автомобільної, хімічної промисловості. В Україні формуються пріоритети, які не відповідають світовим вимогам. Крім того, посилюється технологічна залежність від зовнішнього оточення.

Постійне загострення конкурентної боротьби на світових ринках вимагає ретельної уваги з боку держави до сектору економіки,

зорієнтованого на експорт, швидкої реакції на зміни в кон'юнктурі на світових ринках й гнучкої економічної політики щодо забезпечення ефективності експорту. Крім того, для світової економіки характерне постійне змінення кон'юнктури, тому підтримка власного експорту на світовому ринку, збільшення, принаймні, збереження його питомої ваги у світовій торгівлі є актуальним для України.

Розроблення концептуальної національної моделі розвитку експорту України передбачає забезпечення стабільного зростання обсягів виробництва та валового внутрішнього продукту країни, збільшення податкових та валютних надходжень, створення додаткових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, поглиблення її інтеграції у світовий економічний простір та покращення поточного рахунку платіжного балансу держави [9, с. 312].

Активна інноваційна політика, яка необхідна для розвитку економіки України, передбачає перебудову економіки на новий технологічний лад, який називають модернізацією. Модернізацію слід розуміти не тільки як розвиток сучасних виробничих потужностей, а скоріше, як подолання технологічної залежності, тобто це здатність генерувати передові науково-технічні ідеї та експортувати результати НДДКР. Модернізація означає не повторення технічно-виробничої структури провідних країн, а створення власних оригінальних структур і можливостей для швидкого переключення з одних інформаційних технологій на інші.

Нарощування національного економічного потенціалу має відбуватися завдяки послідовному державному курсу, спрямованому на постійне створення конкурентних переваг для українських товаровиробників перед зарубіжними конкурентами.

Зростання протягом останніх років експорту з його гіпертрофованою структурою і сировинною спрямованістю на тлі зниження обсягів національного виробництва неможливо вважати досягненням, а лише невиправданим марнотратством національних ресурсів. Так само важко назвати досягненням темпи зростання імпорту порівняно з експортом, оскільки масовий наплив імпортової продукції посилює деградацію національної промисловості і збільшує лави безробітних. Товарна та географічна незбалансованість експорту та імпорту, а також їх вплив на рівень життя і розвиток національної економіки свідчать про відсутність чіткої моделі розвитку національної економіки та механізму її реалізації.

Враховуючи весь комплекс факторів, пов'язаних із станом та перспективами розвитку експорту, необхідно сформулювати цілісну систему заходів державного стимулювання експорту з метою створення

сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов для розширення експорту та надання вітчизняним експортерам відповідної допомоги у фінансовій, правовій, інформаційній, дипломатичній, маркетинговій сферах.

Реалізація моделі вимагає передусім політичного консенсусу в суспільстві, інформаційно-ідеологічної підтримки, координації і жорсткого контролю її виконанням з боку держави. Впровадження моделі розвитку експорту слід розглядати з урахуванням галузево-секторальних пріоритетів експорту.

Особливу увагу слід приділити інноваційній складовій моделі. Враховуючи, що певний рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин у кожній окремій країні визначає зміст та інтенсивність інноваційних процесів, їх національну специфіку та модель інноваційної системи, що ґрунтується на потенціалі національного інтелектуального капіталу, розвитку перспективних форм інноваційного підприємництва, необхідним є підвищення престижу наукової праці, формування засад інтеграції окремих інноваційних елементів у єдину національну інноваційну систему. Враховуючи розрахунки наявного економічного потенціалу, нині в Україні ще зберігається певний виробничий, науковий, освітній потенціал, тому необхідно використовувати його з метою досягнення прогресу. Крім того, інновації є засобом соціально-економічного зростання, адаптації до процесу глобалізації і забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

Експортно-інноваційна модель розвитку економіки України є кроком до економічного розвитку національної економіки, її оновлення та інноваційності, що дає можливість країні перейти на новий технологічний рівень і не зупинятись на четвертому технологічному укладі, а крокувати в перспективних напрямках, конкуруючи з розвинутими економіками світу. Механізм реалізації експортно-інноваційної моделі України повинен мати системний характер та охоплювати комплекс організаційних, фінансово-економічних та нормативно-правових заходів стимулювання експорту, спрямованих на нарощування обсягів збуту на зарубіжних ринках продукції українських експортерів, розширення можливостей її безперешкодного просування, а також розроблення нових видів товарів та розвиток їх експортного виробництва. Реалізація цього механізму повинна відбуватись як у межах України, так і за кордоном.

Серед організаційно-правових заходів доцільно виокремити:

- вдосконалення правової бази розвитку експортної діяльності;
- створення системи зовнішньоторговельної інформації;

- державну підтримку просування української продукції на зовнішні ринки;
- організацію ефективної системи сертифікації експортної продукції;
- підвищення ролі закордонних українських представництв у дипломатичній підтримці ними важливих експортних операцій, попередніх маркетингових досліджень, зусиль щодо організації зарубіжних виставок, ярмарків тощо;
- проведення наукових досліджень у зовнішньоекономічній сфері, зокрема досліджень кон'юнктури товарів на зовнішніх ринках;
- підготовку кваліфікованих кадрів для діяльності в зовнішньоекономічній сфері;
- здійснення ефективного державного контролю зовнішньоекономічних операцій з метою попередження порушень, збирання інформації щодо ділової репутації та фінансового стану учасників зовнішньоекономічної діяльності, обміну нею з органами безпеки інших країн;
- створення та підтримку об'єднань експортерів, координацію їх діяльності на зовнішніх ринках з метою ефективного використання кон'юнктури та дотримання правил конкуренції.

Нормативно-правові заходи реалізації експортно-інноваційної концепції спеціалізації національної економіки повинні бути спрямовані на адаптацію вітчизняного законодавства до законодавства країн, в яких функціонує ефективна система підтримки експорту, а також на аналіз норм чинних нормативно-правових актів з метою виявлення та усунення суперечностей, що впливають на ефективність зазначеної діяльності державних регуляторних органів та суб'єктів господарювання.

Загальні тенденції експортно-інноваційної концепції спеціалізації національної економіки повинні враховувати особливості сучасних світогосподарських процесів, які обумовлюються інтеграційними, глобалізаційними, технологічними напрямками. Трансформація, характерна для міжнародної спеціалізації сучасності, вимагає своєрідного розподілу основних галузей спеціалізації між країнами, а саме — посилення предметного, технологічного розподілу праці на внутріфірмовому і міжкраїновому рівнях. Зростає взаємозв'язок (взаємозалежність) виробників окремих країн на основі не тільки обміну результатами праці, а й організації спільного виробництва на базі кооперування, комбінування, взаємодоповненості виробничо-технологічних процесів. Такі тенденції супроводжуються зовнішніми факторами впливу, насамперед

інтеграційними процесами. Процеси дезінтеграції супроводжують послаблення міжнародних коопераційних зв'язків між країнами, сприяючи розформуванню наявних напрямів міжнародної спеціалізації, але водночас підштовхуючи до знаходження нових, характерних для самостійної національної економіки. Для української економіки, показники якої не можуть свідчити про високий рівень конкурентоспроможності, вибір напрямку міжнародної спеціалізації обумовлюється географічним положенням та економічним потенціалом. Останній окреслює перспективу розвитку галузей сировинного наповнення, для яких необхідною є наявність робочої сили.

Модернізація виробничо-галузевої структури передбачає трансформацію здебільшого сировинної економіки в економіку, орієнтовану насамперед на обробку, що забезпечує переважний розвиток високотехнологічних наукоємних виробництв. Основою цього напрямку є розроблення і реалізація системи заходів і дій у межах державної промислової політики, що пов'язує масштабну інноваційно-структурну трансформацію теперішнього індустріального комплексу та економіки загалом.

Необхідним є визначення пріоритетних галузей економіки України в контексті постіндустріального суспільства, таких як: авіабудування, інформаційні технології, біотехнології, нанотехнології, оптоелектроніка, машинобудування та ін. Крім того, для економіки України найбільш доцільним є використання змішаної селективної стратегії, а саме — поєднання її з імпоротною, тобто «запозичення» інновацій за кордоном для впровадження у вітчизняну економіку [23]. Селективна модель розвитку з ендогенними чинниками наголошує на необхідності визначення спеціалізації країни не як сировинної експортноорієнтованої, а країни, яка для виробництва будь-якого товару використовує людський фактор: ресурс знання, що безперечно має переваги над простим вичерпувальним характером її спеціалізації. Селективна модель розвитку обов'язково повинна враховувати розроблення і впровадження оптимальної експортної стратегії країни. Механізм забезпечення ефективного експортоорієнтованого розвитку України повинен формуватись із урахуванням національної специфіки та потенційних можливостей економіки, досягнень світового досвіду та ключових тенденцій світогосподарських процесів.

Експортоорієнтована модель економічного розвитку пояснює його динамізацію позитивним ефектом від експортної експансії, яка стимулює економічне зростання країни шляхом сприяння ефективному

перерозподілу ресурсів, інтенсивній конкуренції, послаблення валютних обмежень, використання переваг від ефекту економії на масштабах, акумуляції валютних надходжень та резервів, що забезпечують, відповідно, підвищення продуктивності факторів виробництва, збільшення високотехнологічного імпорту, розширення власної технологічної бази, поліпшення міжнародної валютної ліквідності та високий конкурентний статус країни. Україна зможе перетворитися на високотехнічну державу з інноваційною моделлю економічного зростання за умови адекватності промисловості науково-технічним досягненням постіндустріального суспільства.

Механізм забезпечення ефективного експортоорієнтованого розвитку України повинен формуватись із урахуванням національної специфіки та потенційних можливостей економіки, досягнень світового досвіду та ключових тенденцій світогосподарських процесів. Він має охоплювати вдосконалення інституційної інфраструктури сприяння експорту, оптимізацію іноземного інвестування на основі покращення інвестиційної привабливості, підвищення інноваційної спроможності економіки і технологічного рівня виробництва, забезпечуючи перерозподіл ресурсів із застарілих, безперспективних виробництв у високотехнологічні та наукомісткі галузі, які повинні стати носіями економічного зростання України в масштабах світового ринку.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Сучасний світовий досвід свідчить, що в межах національної стратегії розвитку експорту закріплюються державні пріоритети та орієнтири щодо розвитку виробництва та послуг, розробляється механізм сприяння національним виробникам і захисту національних інтересів, створюється необхідна інфраструктура, у т. ч. державні інститути і програми.

Постійне загострення конкурентної боротьби на світових ринках вимагає ретельної уваги з боку держави до сектору економіки, зорієнтованого на експорт, та швидкої реакції на зміни в кон'юнктурі на світових ринках й гнучкої економічної політики щодо забезпечення ефективності експорту. Крім того, для світової економіки характерне постійне змінення кон'юнктури, тому завдання розроблення та впровадження стратегії підтримки власного експорту на світовому ринку, збільшення або, принаймні, збереження його питомої ваги у світовій торгівлі є актуальним для України.

В контексті світових трансформацій, активних процесів четвертої промислової революції, особливого значення набуває специфікація суб'єктів відносин, виокремлення їх галузевості. Специалізація країни

залежить від економічного потенціалу, конкурентоспроможних переваг та можливостей для розвитку. Раціональне і ефективне використання наявних можливостей кожним суб'єктом відносин сприяє його розвитку. Конкурентні позиції України окреслюються її місцем в міжнародному поділі праці та виділяють особливі галузі. Україна належить до небагатьох країн світу, що володіють повним циклом створення авіаційної техніки, і займає провідне місце на світовому ринку в секторі транспортної та регіональної пасажирської авіації. За рівнем розвитку літакобудування Україна належить до найбільш розвинутих держав. Таку промисловість мають п'ять — шість країн, які застосовують високі технології. Літакобудування є однією з найбільш прибуткових і в той же час найбільш капіталоемних галузей машинобудування. Авіаційна галузь є стратегічно важливою та займає пріоритетне місце у розвитку народногосподарського комплексу країни. Україна, незважаючи на економічні труднощі, здатна розробляти та складати конкурентоспроможну на світовому ринку авіаційну техніку, використовуючи в минулому потенціал та сучасні розробки.

Україна входить до дев'ятки країн, що мають замкнутий цикл створення і виробництва авіатехніки. Крім проектування і виробництва пасажирських і транспортних літаків, в Україні є мережа авіаремонтних підприємств. Галузь авіабудування України потенційно могла б стати сектором, у якому можливо суттєво збільшити інноваційну складову у виробництві та як застосування елементів національного брендингу. Важливість розвитку авіабудування в Україні обумовлено значною ємністю світового ринку та необхідністю оновлення авіапарків. Основними проблемами української авіабудівної галузі є: неефективна система визначення пріоритетів у розвитку авіаційної галузі (недостатнє врахування кращого світового досвіду); недостатньо чітка система визначення перспективної потреби держави та інших країн у літаках певних моделей; нерозвинена система стимулювання попиту та продажів на українську продукцію; фактична відсутність у галузі єдиного вертикально інтегрованого ефективно працюючого комплексу і т. д.

Глобалізаційні процеси зумовили посилення конкуренції, змушуючи суб'єктів міжнародних економічних відносин знаходити свої ексклюзивні особливості для покращення позицій на світових ринках, відповідно, розвиток брендингу обумовлений насамперед глобалізацією. Становлення глобальної економіки, що відбувається в напрямі інтернаціоналізації, розширення і поглиблення економічної діяльності відбувається в умовах зростання впливу глобальних брендів, які все більше впливають на

національні економіки. Визначальними стають такі риси глобального бренда як висока якість товару, впізнаваність споживачами в різних країнах світу, популярність, унікальність, індивідуальність, лояльність споживачів, схожість емоцій у споживачів всіх країн, зорієнтованість на місцеві традиції, висока якість обслуговування споживачів тощо. Зростаючого значення набувають такі характеристики національних економік, як інвестиційна привабливість та інноваційний потенціал.

Бібліографічний список.

1. Грущинська Н. Рациональне та емоційне ядро сучасного прогнозування. The економіст. Київ, 2020. URL:<https://economistua.com/ratsionalne-ta-emotsijne-yadro-suchasnogo-prognozuvannya/> (дата звернення: 08.01.2021).
2. Грущинська Н.М. Згуртованість чи розгерметизація «ідеальної» інтеграції. Київ, 2020. URL:<https://economistua.com/zgurtovanist-chi-rozgermetizatsiya-idealnoyi-integratsiyi> (дата звернення: 30.12.2020).
3. Дж. М. Розенау. Управління без уряду: порядок і зміни у світовій політиці. 2016 URL: <https://www.google.com.ua> (дата звернення: 28.12.2020).
4. Джевонс У. С. Основи науки. Трактат про логіку і науковий метод. Москва, 2016. 744 с.
5. Ідентичність і цінності в епоху глобалізації. / Ю. М. Пахомова, Ю. В. Павленко та ін.; за заг.ред. Ю.М.Пахомова; Київ, 2013. 602 с.
6. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура. Москва, 2000. 608 с.
7. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. Київ, 2004. 352 с.
8. Сакс Дж. Ціна цивілізації. Москва, 2012. 352 с.
9. Талеб Н. Номо Деус. Краткая история человечества. Москва, 2019. 496с.
10. Урсул А. Д. Інформація та глобальні процеси: міждисциплінарні дослідження. Київ, 2013. 263 с.
11. Ф. Фукуяма. Сильна держава: Управління і світовий порядок в XXI столітті. 2007. 220 с.
12. Шахназаров Г.Х. Грядущий світопорядок: В тенденції та перспективи міжнародних відносин. Москва, 1981. 447 с.
13. World Economic Forum URL: www.weforum.org/r.CompetitivenessRankings.pdf. (дата звернення 15.12.2020).
14. Характеристика України по Індексу економічної свободи, 2019. URL: <http://www.heritage.org/Index> Ranking of countries (дата звернення 28.12.2020).

15. Міжнародний індекс щастя, 2019. URL: s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/WHR_web.pdf (дата звернення 27.12.2020).

References.

1. Grushchynska N. (2020). *Rational and emotional core of modern forecasting*. The economist. Kyiv. URL: <https://economistua.com/ratsionalneta-emotsijne-yadro-suchasnogo-prognozuvannya/> (access date: 08.01.2021). [in Ukrainian].

2. Grushchinskaya N. (2020). *Cohesion or depressurization of "ideal" integration*. Kyiv. URL: <https://economistua.com/zgurtovanist-chirozgermetizatsiya-idealnoyi-integratsiyi> (access date: 30.12.2020) [in Ukrainian].

3. J. Rosenau. (2016). *Governance without government: order and changes in world politics*. URL: <https://www.google.com.ua> (access date: 28.12.2020) [in Russian]

4. Jevons U. (2016). *Fundamentals of Science. A treatise on logic and scientific method*. Moscow. 744 p. [in Russian]

5. Y. Pakhomov. *Identity and values in the era of globalization*. Kyiv, 2013. 602 p. [in Russian]

6. Castells M. (2000). *The information age: economics, society and culture*. Moscow. 608 p. [in Russian]

7. Pavlenko Y. (2004). *History of world civilization. Socio-cultural development of mankind*. Kyiv. 352 p. [in Ukrainian].

8. Sachs J. (2012). *The price of civilization*. Moscow. 352 p. [in Russian]

9. Taleb N. (2019) *Homo Deus. A brief history of mankind*. Moscow, 496p. [in Russian]

10. Ursul A. (2013) *Information and global processes: interdisciplinary research*. Kyiv. 263 p. [in Russian]

11. F. Fukuyama. (2007). *A strong state: Governance and world order in the 21st century*. 220 p. [in Russian]

12. Shakhnazarov G. (1981) *The coming world order: In the trends and prospects of international relations*. Moscow. 447 p. [in Russian]

13. World Economic Forum URL: www.weforum.org/r/Competitiveness-Rankings.pdf. (Accessed 15.12.2020). [in Ukrainian].

14. Characteristics of Ukraine according to the Index of Economic Freedom, 2019. URL: <http://www.heritage.org/Index> Ranking of countries (accessed 28.12.2020) [in Ukrainian].

15. International Happiness Index, 2019. URL: s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/WHR_web.pdf (accessed 27.12.2020) [in Ukrainian].

Грущинская Н. Национальный брендинг в опезпечении международной специализации национальной экономики. В статье рассматривается национальный брендинг в контексте обеспечения международной специализации национальной экономики, проанализированы вопросы глобализации и ее влияния на конкурентоспособность национальной экономики. Определены области конкурентоспособности национальной экономики на мировом рынке и возможности дальнейшего развития.

Ключевые слова: национальный брендинг, конкурентоспособность, национальная экономика, международная специализация.

Hrushchynska N. National branding in support of the international specialization of the national economy. The article considers national branding in the context of ensuring the international specialization of the national economy, analyzes the issues of globalization and its impact on the competitiveness of the national economy. Areas of competitiveness of the national economy in the world market and opportunities for further development have been identified. In the context of world transformations, active processes of the fourth industrial revolution, the specification of the subjects of relations, the separation of their branches is of special importance. The country's specialization depends on economic potential, competitive advantages and opportunities for development. Rational and effective use of available opportunities by each subject of relations promotes its development. Ukraine's competitive position is defined by its place in the international division of labor and distinguishes special industries. Ukraine is one of the few countries in the world with a full cycle of aircraft development, and occupies a leading position in the world market in the sector of transport and regional passenger aviation. According to the level of development of aircraft construction, Ukraine is one of the most developed countries. Five to six high-tech countries have such an industry. Aircraft construction is one of the most profitable and at the same time the most capital-intensive branches of mechanical engineering. The aviation industry is strategically important and occupies a priority place in the development of the national economic complex of the country. Despite economic difficulties, Ukraine is able to develop and build competitive aircraft on the world market, using in the past the potential and current developments.

Keywords: national branding, competitiveness, national economy, international specialization.

Стаття надійшла до редакції: 20.01.2021 р.